

ПУНИША ПЕРОВИЋ

УЛОГА ШТАМПЕ У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ

Када се говори о нашем Народноослободилачком рату, обично се — прије свега — мисли на оружане акције, на фронтове и војне јединице, на офанзиве и противофанзиве, на крв и рушевине. Испушта се из вида да је наш ослободилачки рат, због свог револуционарног карактера, претстављао врло снажан облик четворогодишње борбе у којој је, поред оружане акције, морало да дође до снажног изражаја и политичко-организациона акција свјесних фактора револуције. И уколико су материјални услови и претпоставке за оружане акције били неповољнији, утолико је требало направити више напора у правцу рјешавања политичких проблема, у правцу развијања револуционарне енергије народних маса и њеног усмјеравања за рјешавање општих, па и војних задатака рата и револуције. Отуда су историчари нашег рата и револуције, бавећи се приказивањем појединих фаза и аспеката чисто ратних операција, дужни да се са не мање решпекта односе и према другој страни наше револуције, према оној огромној политичко-организационој и културно-васпитној дјелатности која се проводила под руководством Комунистичке партије Југославије. У тој дјелатности значајно мјесто заузима и штампа, као и сва друга публицистичко-издавачка активност у току рата.

Није намјера овога чланка да прикаже обим и многостраност ове активности, већ само да укаже на неке моменте којима се руководило при одређивању њеног карактера и облика њеног спровођења.

Карактер политичко-пропагандне активности одређивала је, прво, околност да рат који смо започели 1941 године није био рат у обичном смислу, један од оних многобројних ратова између држава какве је историја запамтила. То је био ослободилачки, револуционарни рат, са јасно израженим демократским карактером, са тенденцијама које су наговјештавале структуралну измјену друштва и друштвених односа, и то на принципима научног социјализма.

Друга околност састојала се у томе што је рат вођен у изузетно тешким материјалним и политичким условима, од којих треба посебно истаћи, прије свега, раскомаданост земље и њену окупацију од стране бројно и технички надмоћнијег непријатеља, затим националну завађеност, — као тешко наслеђе прошлости, — оперативну изолованост и непостојање директног наслона на било којег ратног савезника, итд. Такве околности изискивале су максимум духовних

и физичких напора да би се издржало у борби и на крају постигла надмоћ и пobjеда над непријатељем.

Треће произилази из прве двије околности: основни облици борби, нарочито у првој фази, развијали су се у облику партизанског ратовања, које је тражило највећу гipкост у самој тактици операција, али, исто тако, и активну подршку народа у условима када су окупатор и његови помоћници били присутни свуда, што се није могло остварити без посебног прилажења политичким питањима и одређене активности у разјашњавању циљева борбе.

Четврто — то је руководећа улога Комунистичке партије, партије руковођене учењем марксизма-лењинизма, једине свјесне и организоване снаге која је била у стању да покрене и организује народне масе и да их поведе у борбу. Такав карактер и положај Комунистичке партије у ослободилачком покрету и ударио је печат цјелокупној политичко-пропагандној активности у току рата како у погледу њеног суштинског карактера, тако и у погледу њених форми.

Овдје треба подвући да је Народноослободилачки рат народа Југославије уствари наставак предратне револуционарне борбе која се одвијала под руководством Комунистичке партије. Партија је у предратном времену радила илегално, али, у условима политичког врења и револуционарне активности радничке класе и широких народних маса она је знала не само да се повеже са тим масама, да стане на њихово чело, него и да изгради и свој стил идејно-политичке активности, да изгради свој политичко-пропагандни апарат и одговарајући искусан и прекаљен кадар радника и организатора.

То значи да је КПЈ ступила у ослободилачки рат са знатним традицијама и богатим искуством политичке борбе, са изграђеним кадром револуционара, без чега би био немогућ онај огромни политичко-организациони и пропагандно-просветни рад који је претстављао битни услов пobjеде.

Још на почетку народноослободилачке борбе руководство Комунистичке партије, које је сада постало и руководство устанка, поклонило је пажњу организацији информације и пропаганде и стварању одговарајућих органа. Тако је већ крајем августа 1941, ускоро после почетка оружаних борби, *изашао* први број *Билтена* Врховног штаба Народноослободилачких партизанских одреда, тог првог штампаног органа устаничког покрета. Отада па све до краја рата одвија се једна посебна, богата и занимљива историја рашћења, развртка и разграњавања наше ослободилачке штампе и издавачке дјелатности, без које се не може упознати и у цјелини схватити општа историја наше Револуције.

У „Борби“, органу КПЈ, која се, после дужег прекида за вријеме монархо-фашистичке диктатуре, поново појавила средином октобра 1941 у ослобођеном Ужицу, друг Тито је први формулисао задатке „Борбе“, а тиме и друге наше штампе у новој ратној ситуацији. Он је писао:

„У овој херојској борби коју данас воде наши народи, „Борба“ треба да буде она спона која ће повезивати све народне снаге у један

јединствени народноослободилачки фронт. „Борба“ треба да буде организатор свих народних снага за постигнуће једног великог циља — немилосрдне борбе против окупатора, његовог протјеривања из наше напаћене отаџбине, за постигнуће пуне слободе наших народа у својој ослобођеној отаџбини“.

На тај начин писана ријеч постаје нераздвојни пратилац оружане акције, а и једно и друго потчињено општем циљу: националном ослобођењу земље и друштвеном преображају наших народа. Ови циљеви, формулисани још на почетку ослободилачког рата, тражили су посебно прилажење проблемима устанка, еластичност тактике и строго вођење рачуна о сложеним политичким условима под којима се водила борба. Не испуштајући из вида основне циљеве борбе, акценат се морао ударити на национални карактер рата и на тој основи стварати један широк народноослободилачки фронт који би могао обухватити све патриотске слојеве становништва.

Отуда и одговарајући карактер наше ослободилачке штампе. Иако су организатори свих ових издавачких дјелатности, такорећи без изузетка, били комунисти, они су свагда настојали да карактер те дјелатности буде подређен непосредним циљевима — националном ослобођењу испод окупаторског јарма и стварању услова за бољи живот наших народа.

Руководство народноослободилачке борбе, будући свјесно значаја такве врсте активности као што је писана ријеч, побринуло се да се организује издавање листова и других публикација на читавој територији Југославије. По примјеру „Борбе“, која је одиграла посебну улогу у нашем ослободилачком рату, појавили су се и многи други листови у појединим крајевима и земљама Југославије, као, на примјер, „Вјесник“ и „Напријед“ у Хрватској, „Словенски порочевалец“ и „Људска правда“ у Словенији, „Глас Народноослободилачког фронта“ и „Слободна Војводина“ у Србији, „Народна борба“ у Црној Гори итд., који су, иако су се издавали под најтежим околностима, постали нераздвојни пратиоци и инспиратори наше тешке ослободилачке борбе, и то од њеног почетка па све до њене задње фазе.

Оно што карактерише нашу штампу у току рата, то је њена неуништивост. Она је излазила илегално, и на окупираној као и на ослобођеној територији. Своје листове су имале војне јединице у покрету, као и теренски партизански одреди. Дешавало се да непријатељ открије илегалну штампарију и уништи редакцију, али, захваљујући партиској организацији, лист се појављивао поново. Понекад је непријатељска офанзива прекидала излажење листа на ослобођеној територији, те је изгледало као да је тиме дефинитивно онемогућена његова улога, али се он, попут феникса, поново појављивао, на другом мјесту и под повољнијим околностима, и својим патриотским гласом позивао у борбу, храбрио осветнике да истрају до коначне побједе.

То све није било лако. Недостајала је, прије свега, материјална база. Ријетко се долазило до штампарије; папира, боје и другог ма-

теријала није било. Све је требало узети од непријатеља. И било је управо дирљиво како су наше војне јединице, освајајући неко мјесто, град и слично, од свега плијена највише цијенили штампарски материјал и прва њихова брига била је да се тај материјал склони и сачува.

Захваљујући томе, захваљујући вољи и свјесном напору руководећих кадрова, наша штампа се стално одржавала у току рата, а у свакој следећој фази борбе она је постајала јача, солиднија и утицајнија.

Било би немогуће овдје набројати шта је све издато у току рата (за то би била потребна читава књига), навести поименично свако од тих многобројних издања. Та је активност била свестрана и многобројна. Почевши од Врховног штаба и Централног комитета, па преко националних централних комитета, до окружних, реских и мјесних партиских организација, до разних штабова и локалних оперативних руководстава — сви су имали своје „технике“ и сви су се трудили да дођу до свога листа или сличног органа ослободилачке борбе.

Та издавачка дјелатност и по својим врстама била је многу струка. Поред листова, мјесечних, недељних, дневних, поред разних билтена, саопштења и обавезних „вијести“, штампане су многобројне књиге и брошуре, које претстављају живе свједоке једне интензивне и квалитетне идеолошко-политичке активности у најтежим данима ослободилачког рата. Кад би се све то што је издато у току рата сабрало на једном мјесту, то би претстављало читаву једну библиотеку. Посебан вид пропагандне активности претставља издавање многобројних летака, прогласа, апела и сл. који су одиграли значајну улогу у покретању маса и њиховом ангажовању у борби.

Треба овдје посебно истаћи и активности које су у том погледу показале војне јединице. Такорећи сви штабови батаљона па и чета, штабови бригада, дивизија и корпуса имали су своје батаљонске, бригадне итд. листове. Чак су издавани и војни листови, листови пратећих чета, комора, болница итд. Ти су листови најчешће били израђени примитивним техничким средствима у форми свеске, „цепних новина“ и сл., али и као такви они су били огледало не само војно-политичке ситуације у којој су излазили него и огледало моралног лика и свјесне воље наших бораца за једним вишим духовним животом, за сопственим културним и политичким уздизањем. У тим листовима објављивани су, поред чланака који су говорили о општој војној и политичкој ситуацији, о акцијама јединице и сл., и прилози књижевног карактера (репортаже, пјесме, приче), које су саставили сами борци, сажимајући у њима своје вреле мисли и узбуђења. Разумљиво је да су у другој фази рата, када смо већ имали велике ослобођене територије и јачу материјалну базу, листове појединих мањих јединица почели да замјењују нови, добро уређивани и технички боље опремљени листови који су сада служили за веће војне јединице и њихове дјелове.

Сваки онај који је преживео перипетије наше ратне драме добро зна какву је улогу одиграла штампа у буђењу свијести, у отварању перспектива, у развијању борбене енергије наших бораца и народних маса. Сви наши борци знају са каквим су се нестрпљењем на фронту ишчекивали, на примјер, „Борба“ и други листови, како је радо читан сваки њихов редак, јер су они говорили о успјесима као и о тешкоћама, о напорној борби, али и о сигурној побједи, о свему ономе што је највише окупирано мисли и вољу наших бораца. Читајући штампу скупно и појединачно, за време логоровања или на фронту, између двије битке, наши борци су се повезивали у мислима са свима онима који су се у овом тешком али величанственом рату подигли да униште фашистичку тиранију и да извојују један бољи свијет. Они су на тај начин стицали самопоуздање које је убрзавало општу побједу.

Пролазећи уздуж и попреко широм наше земље, наши су борци, надахнути идејама и схватањима на које им је указала Комунистичка партија, били носиоци тих идеја, њихови најефикаснији пропагатори, не само речју него и дјелом. Наши су борци подизали дух отпора, ширили идеју братства и јединства наших народа, указивали на пут за ослобођење испод јарма завојевача, мобилисали масе за борбу и коначно ослобођење.

У свему томе важну улогу одиграла је и наша ратна штампа, која је као вјерни друг пратила све наше борце, све наше ратне јединице по свима путевима и кроз све фазе наше ослободилачке борбе.
